

שנקטו כל האמצעים הללו, סבורים היו הוריו של דני כי הנער לא יידע פחד מהו. אף על פי כן נתקף דני פחדים.

האין זאת משום שהם (הפחדים) חיוניים להתפתחות הנפשית, בהיותם דרך להתמודדות מחשלת?

בהמשך ספרה של פרייברג נאמר: "כל יצור מצוייד מבחינה נפשית ופיסיולוגית באמצעי התגוננות נגד סכנות, וביכולת להתגבר על פחדיו".

אף שאני משאירה את השאלה פתוחה, חזקה עלי שאמנע להבא מענישה מחמירה מדי של הרע הילדותי בסיפורי אגדה.

להתפלל להיות מוגן מפני סכנות, אלא להיות חסר פחד להתמודד אתן". להיות חסר פחד אין פירושו להיות מוגן. בספרה "השנים המופלאות", מספרת סלמה ה. פרייברג, בפרק "אגדה מודרנית" (עמ' 15) על נער, בשם דני, שהוריו דאגו מאוד להתפתחותו הנפשית:

"הם קראו והתעמקו בספריהם של מומחים לחינוך, שמעו הרצאות בנושא זה והיו בקיאים בכל החוקים והכללים המקובלים בימינו בחינוך ילדים... סיפורי מעשיות ושירים לילדים נבדקו על ידי החורים ותוקנו... איש לא שבק חיים בסיפורי המעשיות וכן לא בעולמו של דני... לאחר

## עולמו של עורך עתון לילדים

מאת שלמה ניצן

---

לילדים אין לכתוב — לילדים יש לפנות ✦ בשעת כתיבה אני מדמה לעצמי ילד מעברו השני של השולחן — ואני פונה אליו ו"מדבר" אליו בעטי

---

מה מייחד עורך עתון (או ספר) לילדים — מעורכים אחרים? מי שעוסק שנים רבות בספרות ובעתונות לילדים, מוכרח שיקרה לו אחת מאלה: או שהילד-שבקירבו השתמר באורח-פלא ועל-ידי כך שרירה וקיימת בתוכו ההבנה הסמויה, לו גם המשוערת, בינו לבין רצונותיו וטעמיו של הילד; או שאלוהים חנן אותו במנה גדושה של אינפנטיליות ונאיביות, אשר, למרבה המזל, עיכבה את גידולו הגס והמהיר אל תוך עולמם של המבוגרים, ותודות לכך נקשרים נימים של קירבה יתרה בינו לבין קוראיו...

---

5. סלמה ה. פרייברג, "השנים המופלאות", ספרית פועלים, תל-אביב 1964.

הנימה הבדוחה שבקביעה זו אינה צריכה להטעות אותנו: לילד־המשתמר־באישיות־של־העורך נועד תפקיד נכבד בעשיית עתון לילדים, בעיקר בשיפוט ובב־חירת החומר, מה כן לפרסם ומה לא. הקריטריונים נקבעים אחר־כך. שכן בניגוד לטקסטים למבוגרים, אשר בקשר אליהם רשאי העורך לנהוג לפי שרירות טעמו ומושגיו, חייב עורך של עתון לילדים, וכן גם של ספרים לילדים, לכוון את עצמו לא לפי שרירות טעמו הוא, אלא לפי הבנתו את טעמים וצרכיהם הרוחניים־נפשיים של הקוראים הצעירים.

כאן אפשר להקשות: הבנתו את טעמים של קוראיו — לפי מה? מנין לו היכולת או הסגולה אם תרצו לכוון לטעמים של קוראיו הצעירים, ביחוד שלפי גילו הוא נימנה, בדרך־כלל עם דור אחר — ועל־פי הטעם והמזג הרוחני המושג "דור" בארצנו קצר ביותר, ואם יאמר אותו עורך שהוא למד על טעמים של קוראיו מהשיחות ומהמיפגשים הרבים, שכל עורך לילדים מקיים במערכת, הרי מתוך נסיוני אני טוען, לא די בכך.

כאן אין לנו ברירה אלא לשוב אל מה שנאמר בתחילה: נוסף להיקפו הרוחני והכולל של אישיות העורך, פועל כאן הילד **שבתוכו** בהנחה שאותו ילד משתמר בקירבו יותר מאשר אצל מבוגרים אחרים. ביחוד ניכר הדבר בתהליך השיפוט ובחירת החומר, שהוא מרכיב חשוב ביותר בעבודתו של עורך טקסטים לילדים. לכן ייתכן מאד, כי אין זה מקרה שעורכי עתוני־הילדים אצלנו — החל מ"עולם קטון" (1893), "החבר", ועד עורכי עתוני הילדים בארץ־ישראל ובמדינת־ישראל — היו והינם ברובם סופרים לילדים.

מה בין כתיבה למבוגרים לבין כתיבה לילדים?

יש כאלה, שבכותבם לילדים, הם "יורדים" אל הקורא הצעיר, משתדלים לדבר בשפתו, "מתילדים". למרבה השמחה, סוג זה של כותבים לילדים הולך ונעלם מהנוף הספרותי שלנו.

אחרים, ובתוכם אף המשוררת לאה גולדברג, שתרומתה **המתקיימת** לספרות־לילדים שלנו נכבדה ביותר — סבורים, כי לילדים יש לכתוב בדיוק כמו שכותבים למבוגרים. כלומר, כמו שאדם כותב לעצמו. וכל המוצא עניין בדבריו, יבוא ויקרא. כל עוד אמורים הדברים בכתיבה למבוגרים, דעתי כדעתם של אלה. אולם בקשר לכתיבה לילדים, דעתי אחרת. וקודם־כל, משום שילידים בכלל אין לכתוב, לילדים יש **לפנות**. ואני מתכוון בפירוש לכל סוגי הכתיבה: שיר, סיפור, כתבה, מאמר, חיבור תשבצים וכו'. בשעת כתיבה אני מדמה לעצמי ילד מעברו השני של השולחן — את גילו אני קובע לפי העניין — **ואני פונה אליו**, "מדבר" אליו בעטי.

הפנייה הישירה הזאת אל הקורא־המדומה שלי מכתיבה לי את הסיגנון, את ברירת המלים (ועקיפת מלים "קשות"), את מיקצב המשפטים, את האיזון הנכון בין קטעי־תיאור לקטעי־עלילה, את הצורה של איפיון־דמויות חסכוני, פלאסטי ומשכנע וכו' וכו'. הפנייה הישירה הזאת שומרת עלי מפתיבה נוסח מצוות־אנשים־לומדה, לצאת ידי חובת הנושא הנדרש בעיתון (ובכך חוטאים רבים). **הפנייה**

**הישירה** אל הקורא המדומה-האמיתי-מאד שלי מבטיחה את שיתופו הפעיל, החווייתי, בשעת קריאתו את הכתוב. לא, איני רשאי לכתוב לפי שרירות טעמי, ככל העולה על רוחי; כתיבתי היא פרי **הפנייה הישירה** (ואפילו המשוערת) אל הקורא הצעיר, שמלכתחילה אני מכוון את עצמי אליו.

בהקשר לכך מתעוררת בעייה אחרת: מצד אחד, חשוב מאד שזיקתנו של הילד לעתונו תהיה — אולי שלא כמו בבית-הספר — זיקה חופשית, זיקה שבהנאה ובעניין. מצד שני, יש נושאים ותכנים שהעורך מעוניין להקנות לקורא. כיצד מייש-בים סתירה זו, שאולי אינה מדומה כל-כך כפי שסבורים רבים?

להלכה אין קל מזה. קובעים נוסחה האומרת: יש להקנות לקורא הצעיר את אשר מבקשים להקנות לו באמצעות עתונו — לא על-ידי הטפה-מלמעלה, ולא על-ידי כפיית-קריאה, אלא בדרך הטבעית של ההנאה והחווייה והמישחק. כאמור, קל להגיד (או לנסח) זאת; אולם מההלכה אל המעשה — והלא בכך אנו עוסקים שנים רבות שישה ימים בשבוע — פתרונות קלים אינם בנמצא.



לשם מה בכלל צריכים עתון לילדים?

קודם כל — עובדות: עתונות לילד בקרב היהודים — תחילה בגולה ואחר-כך בארץ-ישראל — מפותחת ביותר. אין לך כמעט יומון (באחרונה אף הצהרונים), שאינו רואה חובה וכבוד לעצמו לגדל "אח" קטן. כך "הארץ", "דבר", "על המשמר". גם ל"הצופה" ול"הבוקר" היו בשעתם מוספים לילדים. תשומת-הלב הזאת, הטיפוח המיוחד הזה של עתון וספר לילד, ראויים לציון. יתכן שהנטייה הזאת למצוא מסילות אל לב הילד כקורא צעיר מקורה עוד במסורת היהודית, ב"חדר", בבתי-אולפנא של תינוקות דבית-רבן.

מכל מקום, ככל שידוע לי, אני מעז להסתכן ולומר גם על-פי כתבי-עת לועזיים לילדים המוכרים לי (להוציא את ברית-המועצות וארצות מזרח-אירופה), כי הרמה של עתוני-הילדים בישראל היא מהגבוהות ומהרציניות ביותר בעולם בארץ מפור-תחת כמו גרמניה, למשל, כל הנושא הזה של ספרות ועתונות לילדים ממוסחר כמעט לגמרי. מופיעים שם עתונים לילדים מלאים סקס, באיצטלה של "הסברה מינית" כביכול, ומובאים בהם סיפורי-אימים על מעשי-אונס בילדים, בכסות של דברי הסבר כיצד להתגונן. הגיעו הדברים לידי כך, שקבעו שם פרס שנתי מיוחד, **שלילי**, לספר-לילדים הגרוע ביותר. על כך שמענו לפני שנתיים בביקור במערכות-עתונים בפראנקפורט. אם הפרס השלילי הזה אכן השיג את מטרתו — איני יודע.

כדאי לזכור כי התקופה שבה נהגו לראות בילד "איש קטן" בתבנית איש מבוגר, אינה רחוקה כל-כך. די בהצצה חטופה בתמונות של הימים ההם, המראים לנו את הילד בלבוש של מבוגר, בחליפה ובעניבת-פרפר. בתקופת הילדות לא ראו תקופה לעצמה, עם צרכים משלה, אלא תקופת-מעבר, יש לקצרה ככל הניתן ולמהר ולהגיע

מן הפרוזדור הזה אל עולם המבוגרים, שהוא העיקר, הוא החשוב והוא הנותן. המודעות בעולם לצרכיו הנפשיים והרוחניים המיוחדים של הילד — היא חדשה יחסית.

על כל פנים, מודעות זו הולידה ומולידה ספרים לילדים, תיאטרון לילדים, סרטים לילדים, עתון לילדים, סדנאות-יצירה לילדים לאמנויות פלאסטיות ולמחול. לא לחינם מכנים פדאגוגים את המאה העשרים — "המאה של הילד".

ילד, המתרגל לקרוא עתון מיד עם רכישת הקריאה, חזקה עליו שיזדקק לעתון גם כאשר יגדל. תפקיד הקריאה בעתון לילדים לפתח בו, בין השאר, את העירנות והסקרנות למתרחש בסביבתו הקרובה והרחוקה בתחומי התעניינות רבים ושר-נים — זה במדע ובטכניקה, וזה בארועים חברתיים-ציבוריים — פוליטיים; זה בספרות (שירים, סיפורים, אגדות), וזה דווקא בארכיאולוגיה או בסרטים. מדורי הביקורת המצויים בעתוני הילדים על ספרים, סרטים, תערוכות, הצגות-תיאטרון וכו' — נועדו לעורר בקורא הצעיר את עצמיותו, להרגיל אותו להתייחס אל החברה שבה הוא חי **מתוך אישיותו שלו**. הזיקה לעתון משלו מכשירה את הקורא הצעיר, בדיעבד ובמתכוון, להיות בבוא היום פעיל ומעורב בחברה, צרכן בעל דרישות, טעם ורמה בתחומי-יצירה-ועשייה רבים.

העתונים היומיים שלנו מודעים, כפי הנראה, לתפקיד הנכבד ורבי-האנפין שהעתון נות לילדים ממלאת בחברה שלנו. אחרת אין להסביר את קיומם המתמשך של עתוני-הילדים בארץ-ישראל — "דבר לילדים" 52 שנים, "משמר לילדים" 38 שנים, "הארץ שלנו" 32 שנים — וזה למרות ה"רווחים" הקשים שהם גורמים לבעלי המאה. אין לנו אלא לקוות שמסורת יפה זו תישמר גם בעתיד.